

STJEPAN DAMJANOVIĆ
Filozofski fakultet Zagreb
stjepan.damjanović@xnet.hr

Primljeno: 01. 04. 2014.
Prihvaćeno: 27. 05. 2014.

VATROSLAV JAGIĆ O IVANU KUKULJEVIĆU SAKCINSKOM

U ovome radu autor na osnovi dnevnikačkih zapisa Vatroslava Jagića pod nazivom Spomeni mojega života govori o njegovom profesionalnom i privatnom odnosu s Ivanom Kukuljevićem Sakcinskim.

Jagić je, kao što je poznato, opisao svoj život, prvo na njemačkom jeziku za austrijsku Akademiju, a zatim u proširenoj inačici za Srpsku kraljevsku akademiju koju je, prema austrijskoj, dovršio njegov zet, poznati filolog Milan Rešetar.

Ta srpska inačica zove se *Spomeni mojega života*, prvi njezin dio izašao je 1930. i u njemu je opisano razdoblje Jagićeva života od 1838. do 1880, a u drugom, koji je objavljen četiri godine kasnije (1934) opisane su godine od 1880. do 1923.¹ U tom se opsežnom djelu spominju brojne osobe i izriču kadšto ocjene o njihovim pojedinim postupcima i ukupnoj djelatnosti, a jedna od vrijednosti knjige su brojna pisma koja Jagić navodi u cjelini ili u dijelovima i koja su gotovo uvijek datirana.

Zanimalo me što Vatroslav Jagić piše o svom starijem zemljaku Ivanu Kukuljeviću Sakcinskom, tim više što su pripadali naraštajno i politički različitim skupinama. Za Kukuljevića je npr. Mirjana Gross napisala da nije nikada uplovio "u vode jugoslavizma" i tvrdi da se on najodlučnije suprotstavljao tezama iz inozemstva i onim "domaćima" koje su nijekale hrvatsko ime, a one su u 19. stoljeću bile i brojne i često jako zaoštrene.²

¹ *Spomeni mojega života*, I deo (1838 – 1880), napisao Vatroslav Jagić, Srpska kraljevska akademija, Posebna izdanja, knjiga LXXV, Beograd 1930; II deo (1880 – 1923), Posebna izdanja, knjiga CIV, Beograd 1934.

² Mirjana GROSS, "O društvenoj pozadini mladoga Vatroslava Jagića", *Jagićev zbornik*, Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Istituto universitario orientale, uredili Ivo Frangeš, Aleksandar Flaker, Riccardo Picchio, Nullo Minissi, Zagreb 1986, str. 15 – 40. Na str. 36. M. Gross piše: "Očito je iz Jagićevih uspomena da su klerici iznimno poštivali Ivana Kukuljevića te da su s njime održavali veze. Moguće je zato da je upravo njegova koncepcija hrvatstva imala u njih najveći odjek. Očigledno je da taj nekadašnji pobornik "ilirske narodnosti" bio već prije 1848.

U dvije knjige Jagićevih *Spomena* Ivan Kukuljević Sakcinski spominje se na 24 mjesta, naravno puno češće u prvoj (17 puta), nego u drugoj (7 puta) knjizi.

Prva je tema u vezi s kojom se u Jagićevim *Spomenima* Kukuljević spominje sudbina časopisa "Neven". Prije toga nalazimo samo prijekor njegova brata Ivana što je u nekoj prilici, nabrajajući hrvatske književnike, izostavio Kukuljevića i nagovaranje istoga brata da napiše nešto za Kukuljevićev "Arkiv".

O Božiću 1857. brat mu javlja da su Deželić i on razgovarali s Kukuljevićem koji im je rekao da na Rijeci ima "zbor učitelja" spremnih izdavati "Neven" čim Praus odustane, ali je Kukuljević skeptičan glede toga odustajanja, no naglasio je da će Matica radije poduprijeti Riječane nego Prausa.³ Da bismo ta sjećanja bolje razumjeli, treba imati na pameti da Kukuljević misli dakako na Maticu ilirsku kojoj je toga trenutka potpredsjednikom (a onda će 1874, kada ilirsko ime bude zamijenjeno hrvatskim, postati predsjednikom Matice hrvatske).

Treba također napomenuti da je "Neven" doista preselio na Rijeku i da ga je tamo 1858. izdavala Narodna čitaonica. Ta godina je i zadnja godina izlaženja časopisa koji je počeo izlaziti 1852. u izdanju Matice ilirske i koji su uređivali Mirko Bogović, Antun Starčević, Ivan Perkovac, Josip Praus.⁴

U *Spomenima* najzanimljivija su dakako mjesta gdje Jagić daje svoje ocjene Kukuljevića kao čovjeka, kao javnoga djelatnika, kao političara. Prva opsežnija ocjena govori o Jagićevoj zahvalnosti što je mogao istraživati izvore i tako uvelike podići kvalitetu svojega znanstvenoga rada. Ti su se izvori nalazili u Kukuljevićevoj biblioteci pa veliki slavist piše da je dužan zahvaliti Kukuljevićevoj "retkoj predusretljivosti, kojom je meni dozvoljavao da se služim raznim rukopisima, osobito glagolskim, njegove bogate biblioteke. S te sam strane poštovao Kukuljevića kao krasan tip hrvatskog plemića, kod kojega je ljubav prema domovini obuhvatala sve blagorodne i pohvalne pojave u narodnom životu, odlikujući staro i mlado, bogato i siromašno, odlično i priprosto, bez razlike, ne gledajući na društveni položaj već na ličnu vrednoću".⁵

na putu prema spoznaji o zasebnoj hrvatskoj naciji sa slavenskom "dušom", koja je povezuje s ostalim južnoslavenskim nacijama. U svom predgovoru za *Stare pjesnike hrvatske iz 1858.* ... Kukuljević je tvrdio da u raskomadanoj hrvatskoj narodu postoji jedan duh u njegovoj književnosti, i odlučno je afirmirao hrvatstvo naroda i jezika stare Hrvatske u širem smislu (Dubrovnika, Dalmacije, zapadne Bosne, Istre) i tadašnje Hrvatske u užem smislu. Više puta se žalio na slavenske i strane jezikoslovce, koji niječu život i "historičko" ime hrvatskoga naroda i dijele ga među srodne Srbe i Slovence".

³ *Spomeni* I, str. 59.

⁴ Ivo FRANGEŠ, *Povijest hrvatske književnosti*, Zagreb 1987, str. 166, 167, 509, 510.

⁵ *Spomeni* I, str. 56. i 57.

Nakon tih tvrdnji Jagić ubacuje nešto na prvi pogled ne osobito zanimljivo, naime da je Kukuljević kao veliki župan zagrebački rado pozivao ljude na ručak, posebice ugledne strance. Naravno, to nešto kazuje o Kukuljeviću, ali i o Jagićevim gledištima. On je npr. zamjerao Račkomu, koji mu je inače bio po mnogočemu vrlo blizak, što se premalo druži sa znanstvenim i društvenim uglednicima i držao je da to šteti Akademiji, posebice izostanak veza s ljudima u inozemnim slavenskim središtima. Kukuljević očito nije propuštao takve prilike i Jagić je to smatrao potrebnim naglasiti. Odmah iz toga umetka, Jagić nastavlja ispovijest svoje osobne zahvalnosti.

“Kada sam gotovo kao mladić stigao 1860. u Zagreb a Kukuljević bio visoki dostojanstvenik, zagrebački veliki župan, mogao sam bez svakih preporuka, bez obilaženja naći put k njemu i u njegovu biblioteku, gde je među knjigama sedeo, slobodan pristup. Toga mu nigda nisam zaboravio, ni onda kada kao pristalica Štrosmajerove – Mrazovićeve politike nisam odobravao njegova mišljenja”.⁶ Jagić napominje da je i u trenucima pisanja *Spomeni* imao uza se tekstove što ih je prepisao iz različitih rukopisa Kukuljevićeve biblioteke i koje je koristio za svoje rasprave u *Starinama* i u “Arkivu”.

Jagić za sebe, na puno mjesta, kaže da je bio pristaša Strossmayerove politike, a kada govori o svome odnosu prema Kukuljeviću ne taji da je to, dakle politička pripadnost, bila jedna od razlika među njima. Ta je razlika povezana s onom naraštajnom pa Jagić na jednom mjestu kaže: “A ostatci ilirizma, kao braća Mažuranići, Kukuljevići, Vukotinović i t. d. (da ne zaboravim i Lojzu Babukića!) nisu u politici simpatizirali sa Štrosmajerom ni u nauci priznavali ugled i značenje mlade generacije”.⁷ To je unekoliko proturječno s već navedenim Jagićevim mišljenjem da Kukuljević nije ljude dijelio po starosti, društvenom položaju itd.

Ne bismo smjeli ipak upasti u napast da po snazi izjednačimo Jagićevo poštovanje prema Kukuljeviću – čovjeku i njegovo protivljenje politici koju je zastupao Kukuljević.

Već smo konstatirali da je Jagić izrijeком izrazio divljenje prema Kukuljevićevu rodoljublju, a bit će zanimljivo uočiti i retke u kojima Jagić kaže za sebe da je “kao pristalica Štrosmajerove politike slabo pokazivao nezavisnih pogleda te može biti i suviše se ograđivao protiv ‘starih domorodaca’ kao na pr. protiv Mažuranića i Kukuljevića, koji su do malo godina opet došli do zasluženog priznanja”.⁸ Ta rečenica pokazuje višeput iskazano Jagićevo sposobnost da se samokritički osvrne na svoje postupke i tvrdnje. To se vidi i u (auto)ironičnoj opasci

⁶ Spomeni I, str. 57.

⁷ Spomeni I, str. 59.

⁸ Spomeni I, str. 151.

da je “jednom prilikom Kukuljević morao da nam otkrije nepoznatu novost, da je Istra – hrvatska zemlja.”⁹ Da je ironičan prema sebi i svome naraštaju, a ne možda prema Kukuljeviću, vidi se iz narednih redaka u kojima kaže da je Kukuljević bio jedan od rijetkih zagrebačkih književnika koji je putovao Istrom!

Ljeti 1868. g. Jagić je putovao u Dalmaciju i Dubrovnik i dopisivao se s Kukuljevićem moleći ga da mu i tamo pošalje neke rukopise iz svoje biblioteke da može bolje ocijeniti što treba, a što ne prepisivati. Kukuljević ga upozorava da treba prepisivati iz djela Gradićevih, Komulovićevih, Ranjininih, posebno Vetranićevih i osobito ga nagovara da ode u Trogir, da posjeti knjižnicu grofova Garanjin – Fanfonja (Garagnin – Fanfogna) jer takve nema nadaleko!¹⁰ Iz pisama koja se navode u vezi s tim putovanjem vidi se zanimljivo neslaganje u mišljenju o Đuri Daničiću. Tako Kukuljević u svome pismu od 30. kolovoza 1868. piše Jagiću: “Daničić se vratio ali govori hladno o Dubrovniku, kao da je došao iz kakova tuđega miesta; vidi se da Srbljin neće nikada znati cijeniti onu našu staru slobodu i Atenu slovinsku, kako mi Hrvati”.¹¹ U samim *Spomenima* Jagićev komentar toga Kukuljevićeva mišljenja unekoliko je površan: on Daničićevo nezadovoljstvo Dubrovnikom povezuje sa svojim i tvrdi da je ono u jednoga i drugoga “kulinarnog svojstva”, kako sam kaže, tj. da je riječ o neprilagođenosti sjevernjaka na dubrovačku hranu i vino. I dodaje nešto što nije odgovor na Kukuljevićev sud, naime da je u trgovačkom pogledu Dubrovnik u srednjem vijeku više značio Srbiji, nego Hrvatskoj.

Naravno, tu i tamo možemo očitati i mišljenje neke treće osobe, pa se npr. iz pisma koje je Jagiću pisao Rački u siječnju 1874. razaznaje da Rački nije mislio najbolje o Kukuljevićevu historiografskom radu. Naime, Rački piše kako je njegov rad Daničić uspoređivao s Kukuljevićevim i dodaje – “na čemu mu jako mala hvala”.¹² Također se vidi da npr. Miškatović nije zadovoljan načinom Kukuljevićeva pisanja itd. itd.

Jagić se kadšto našao u situaciji da izravno u radu na tekstu surađuje s Kukuljevićem. Kada je Akademija tiskala Marulićeva djela koja je priredio Kukuljević, Jagić je dobio zadatak da uspoređi tekst za objavljivanje s izvornicima po kojima je Kukuljević priredio tekst. Iz *Spomena* se također vidi da je Jagić kadšto mijenjao

⁹ Spomeni II, str. 73.

¹⁰ Kao što je poznato, arhiv obitelji Garagnin osnovao je sredinom 18. stoljeća član te obitelji Ivan Luka (1722 – 1783), rapski biskup i splitski nadbiskup te je skupio nekoliko tisuća knjiga i nekoliko stotina rukopisa. Za vrijeme pobune trogirskoga puka protiv venecijanske vladavine biblioteka je jako stradala. Ženidbom Antuna Fanfogne i Katarine Garagnin 1840. stigao je u Trogir obiteljski arhiv i ujedinio se s postojećom knjižnicom. U 20. st. važne su knjige te biblioteke prodane u Budimpeštu i Zagreb.

¹¹ Spomeni I, str. 89.

¹² Spomeni I, str. 237.

Kukuljevićeve komentare filološke naravi u nekim tekstovima, mada nije jasno u kojima, i bojeći se da time Kukuljevića ne povrijedi pisao mu da te promjene nipošto ne treba shvaćati kao nepoštovanje Kukuljevićeve osobe, nego kao izraz Jagićeve filološke sitničavosti.

Iz onoga što smo dosad rekli nigdje se ne vidi, barem ne izravno što je Kukuljević mislio o Jagiću. Neizravno (najviše po poslovima koje mu je povjeravao) može se zaključiti da ga je cijenio kao stručnjaka. Da bismo saznali nešto više, pozvali smo upomoć šest Kukuljevićevih pisama koja je pisao Jagiću, a objavio ih je i njihove preslike donio Alojz Jembrih.¹³ Dijelove tih pisama donosi i Jagić u *Spomenima*, kao što smo vidjeli. U nekoliko pisama tema je Petar Skalić kojega Kukuljević u pismu naziva pustolovom, ali je, kao što je upozorio Jembrih, “o tom znamenitom ‘pustolovu’ no ipak respektabilnom filozofskom piscu Kukuljević u nastavcima (1875.) u *Viencu* objavljuje životopis (...)”.¹⁴ Redci koji neposredno kazuju što je Kukuljević mislio o Jagiću nalaze se u njegovu pismu od 9. studenoga 1886. u kojem stoji: “Vašu pohvalu moga književnoga truda i rada, cienim u veliko, jer Vi ste uz malo godina za slavensku knjigu i ideju više privredili negoli sam ja tečajem svoga duga života i namisliti mogao. Sav moj književni rad više je diletantičan jer je osnovan jedino na samouci, pošto mi prije pedeset godina nismo ni imali u pravom smislu znanstveno poučnih učionah, kamo li knjigah učevnih. Dočim se Vaš rad temelji na polugi strogih nauka i korenita znanja.

Treba mi spomenuti samo Vaš ‘Arkiv’ kojega sadržajem i člankom Vašega pera ne mogu se dosta nadiviti. Vi ste još mlad na godinah, prema meni starcu, pa jur dotjeraste do toga, da Vaše ime s ponosom možemo uzporediti uz Dobrovškoga, Kopitara, Miklošiča, i Šafarika. Bog Vam dao zdravlje, sve drugo ne manjka”.¹⁵

Naravno, treba uzeti u obzir da Kukuljević odgovara na pohvalu, ali iz cijeloga pisma osjeća se iskreno zadovoljstvo što je ‘naše gore list’ tako visoko dotjerao u slavistici. Rekli bismo dakle da je međusobno poštovanje bilo iskreno i duboko, a razlike razumljive i zbog pripadnosti različitim naraštajima hrvatskih intelektualaca i zbog drugih razloga.

¹³ Alojz JEMBRIH, “Ivan Kukuljević u svjetlu svojih pisama Vatroslavu Jagiću (Uz 190. obljetnicu Kukuljevićeva rođenja)”, *Gazophylacium*, god. XI, br. 1 – 2, Zagreb 2006, str. 13 – 44.

¹⁴ Jembrih, isto kao 13, str. 16.

¹⁵ Jembrih, isto kao 13, str. 18. Napominjem da je Alojz Jembrih cijeli tekst “okitio” brojnim i vrlo instruktivnim bilješkama, pa i ovo pismo.

LITERATURA

1. Stjepan DAMJANOVIĆ, *Opširnost bez površnosti*, Podsjetnik na život i djelo Vatroslava Jagića, Međunarodni slavistički centar SRH, Globus i Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Biblioteka "Ličnosti – povodi", knj. 1, urednik Mladen Kuzmanović, Zagreb 1988; drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje HSN, ur. Anita Šikić, Zagreb 2006; treće izdanje HSN, Zagreb 2012.
2. Ivo FRANGEŠ, *Povijest hrvatske književnosti*, Zagreb 1987.
3. Mirjana GROSS, "O društvenoj pozadini mladoga Vatroslava Jagića", *Jagićev zbornik*, Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Istituto universitario orientale, uredili Ivo Frangeš, Aleksandar Flaker, Riccardo Picchio, Nullo Minissi, Zagreb 1986, str. 15 – 40.
4. Vatroslav JAGIĆ, *Spomeni mojega života*, I deo (1838 – 1880), Srpska kraljevska akademija, Posebna izdanja, knjiga LXXV, Beograd 1930; II deo (1880 – 1923), Posebna izdanja, knjiga CIV, Beograd 1934.
5. Alojz JEMBRIH, "Ivan Kukuljević u svjetlu svojih pisama Vatroslavu Jagiću (Uz 190. obljetnicu Kukuljevićeva rođenja)", *Gazophylacium*, god. XI, br. 1 – 2, Zagreb 2006, str. 13 – 44.

SAŽETAK

VATROSLAV JAGIĆ O IVANU KUKULJEVIĆU SAKCINSKOM

Srpska kraljevska akademija objavila je dvosveščanu autobiografiju velikoga hrvatskoga slavista Varaždince Vatroslava Jagića pod naslovom *Spomeni mojega života*. U svojim sjećanjima Jagić spominje brojne osobe i osvrće se na njihove postupke i djela. Na 17 mjesta spominje i svojega zemljaka Ivana Kukuljevića Sakcinskoga. Iz analize tih redaka i iz drugih izvora može se očitati iskreno i duboko međusobno poštovanje dvojice hrvatskih uglednika, ali i razlike u političkim nazorima i u pogledu na zadatke znanosti i njezine metode.

Ključne riječi: Vatroslav Jagić; Ivan Kukuljević Sakcinski; jugoslavizam; ideologemi; znanstveni modeli.

РЕЗЮМЕ

ВАТРОСЛАВ ЯГИЧ ОБ ИВАНЕ КУКУЛЕВИЧЕ САКЦИНСКОМ

Сербская королевская академия опубликовала двухтомную автобиографию великого хорватского слависта Ватрослава Ягича (родился в Вараждине) под заглавием *Воспоминания о моей жизни (Spomeni mojega života)*. В своих воспоминаниях Ягич упоминает многих личностей, обсуждая их поступки и труды. Семнадцать раз он упоминает и своего земляка Ивана Кукулевича Сакцинского. На основании анализа этих упоминаний, а также опираясь на другие источники, можно убедиться в искреннем и глубоком взаимном уважении двух видных хорватских культурных деятелей, а также в различии их политических взглядов и понимания задач науки и ее методов.

Ключевые слова: Ватрослав Ягич; Иван Кукулевич Сакцинский; югославизм; идеологемы; научные модели.

